

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Johna Henry'ego Newmana teoria edukacji katolickiej

Author: Wojciech Surmiak

Citation style: Surmiak Wojciech. (2021). Johna Henry'ego Newmana teoria edukacji katolickiej. "Roczniki Teologiczne" (2021), T. 68, z. 3, s. 95-113.

DOI: 10.18290/rt.21683-5

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KS. WOJCIECH SURMIAK

JOHNA HENRY’EGO NEWMANA TEORIA EDUKACJI KATOLICKIEJ

JOHN HENRY NEWMAN’S THEORY OF CATHOLIC EDUCATION

A b s t r a c t. In this paper it will be explained that there is some ambiguity over how much Newman's arguments for liberal education are actually grounded in more general theological arguments about the distinctive nature of Catholic education. In what follows it will be argued that Newman's work is helpful in drawing attention to one of the central problems within the theory of Catholic education, namely what ought to be the relationship between educational and (Catholic) theology.

Keywords: John Henry Newman; catholic university; liberal education; theology; philosophical mind.

John Henry Newman jest jednym z nielicznych teologów katolickich, który przemyślał w swoim czasie niemal w każdym detalu wizję edukacji katolickiej. Już na wstępie warto zauważyć, że pierwszoplanowym punktem zainteresowania późniejszego kardynała z Birmingham była edukacja uniwersytecka i sama idea uniwersytetu, co nie znaczy, że katolickie wychowanie i edukacja na poziomie podstawowym i średnim nie znalazły swego miejsca w jego pismach. Wszystko, co kardynał opublikował w tym zakresie, ukazuje pewną alternatywną linię argumentacji i refleksji w stosunku do reprezento-

Ks. dr WOJCIECH SURMIAK – pracownik Instytutu Nauk Teologicznych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, prodziekan ds. kształcenia studentów; adres do korespondencji: ul. H. Jordana 18, 40-043 Katowice; e-mail: wojciech.surmiak@us.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4468-9279>.

wanego w jego czasach myślowego *mainstreamu*. Trzeba jasno zauważyć, że newmanowskie spostrzeżenia są ważnym punktem wyjścia dla teoretycznego i praktycznego określenia katolickiej wizji edukacji i wychowania. Jego wpływ na nauczanie Kościoła katolickiego w tym względzie powinien zostać rozpoznany i uznany za znaczący. Jest to o tyle ważne, gdyż pomaga w opisie sytuacji, jaka powinna zaistnieć w relacji zachodzącej pomiędzy argumentami za wolną edukacją a wizją edukacji katolickiej.

W niniejszym artykule zostaną wyjaśnione kwestie związane z dostrzeganą w pismach kardynała ambiwalencją dotyczącą kwestii zagadnienia metod jego argumentacji za potrzebą „wolnej” edukacji (*liberal education*) oraz sposobów ich różnicowania się na gruncie teologicznym w stosunku do edukacji katolickiej. Przedstawione w artykule zagadnienia staną się argumentem za tym, że rozprawy kard. Newmana są bardzo pomocnym źródłem dla opisu jednego z centralnych problemów w teorii wychowania katolickiego, a mianowicie problemu relacji pomiędzy samą teorią edukacji a teologią (katolicką) jako nauką.

Warto przypomnieć na wstępie, że John Henry Newman (1801-1890) był jedną z kluczowych brytyjskich postaci XIX wieku, która nie straciła na swoim znaczeniu także w kolejnych wiekach. Newman odgrywał kluczową rolę w tzw. *ruchu oksfordzkim*, który wniósł istotne ziarna odnowy życia Kościoła anglikańskiego w okresie wiktoriańskim. Podczas swojego życia zdobył „złą sławę” nie tylko poprzez słynną konwersję do Kościoła katolickiego opuszczając *Church of England*, w którym został uprzednio ordynowany na duchownego. Jako członek Kościoła katolickiego został nie tylko wyświęcony na prezbitera, ale pod koniec życia papież Leon XIII wyniósł go do godności kardynała. Co więcej, w ostatnich latach kard. Newman osiągnął jeszcze bardziej znaczącą pozycję w Kościele katolickim poprzez ogłoszenie go w 2010 r. przez papieża Benedykta XVI błogosławionym, a 13 października 2019 r. poprzez włączenie go przez papieża Franciszka w poczet świętych.

Niektóre spośród teologicznych tekstów św. Johna Henry’ego Newmana, takie jak *Apologia pro vita sua* lub *O rozwoju doktryny chrześcijańskiej* wywarły znaczący wpływ na teologię. Oprócz tych wielkich dzieł teologicznych i pastoralnych, nie sposób nie wspomnieć i tych ukrytych niejako w ich cieniu, tych które zostały poświęcone zagadnieniom edukacji. Zostały one wydane w 1852 r. jako zbiór rozpraw pod wspólnym tytułem *Idea of a University*. Praca ta stała się przyczynkiem do pogłębionej dyskusji na temat natury i celów katolickiego szkolnictwa wyższego i jego relacji do wolnej edukacji.

Idea uniwersytetu zawiera zbiór dziewięciu wykładów wygłoszonych przez J.H. Newmana w Dublinie. Ich treść wpisuje się w jego zaangażowanie, które

podjął w czasie powoływania do życia pierwszego katolickiego uniwersytetu w Irlandii. Kardynał został zaproszony w 1851 r. przez biskupów irlandzkich, aby być organizatorem i pierwszym rektorem *Trinity College* w Dublinie¹. Po zrzeczeniu się tej roli i powrocie z Irlandii, w 1858 r. otwiera szkołę dla katolickich chłopców w Birmingham i bierze czynny udział w jej tworzeniu i funkcjonowaniu. Posiadając swoje teoretyczne przekonania na temat wizji edukacji, wprowadza je w życie z wielkim osobistym zaangażowaniem. Sam zresztą deklarując, że edukacja – w szerokim tego słowa znaczeniu – jest główną linią jego pastoralnej działalności². Co więcej, jak wyjaśnia J. Cornwell, od czasu słynnej newmanowskiej konwersji „jego powołaniem staje się bardziej edukacja katolików niż konwersja anglikanów”³.

Jego zaangażowanie i poświęcenie się sprawom edukacji było osadzone na znaczeniu, jakie przykładał do pracy pastoralnej, którą podejmował jako duchowny. Była ona nieodłącznym elementem tego, w jaki sposób służył drugiemu człowiekowi jako katolicki ksiądz. Co więcej, różnego rodzaju projekty edukacyjne, w które był zaangażowany, stanowią dobrą ilustrację dla typowego dla czasów wiktoriańskich sposobu podejścia do edukacji w Kościele katolickim.

W niniejszym artykule zostaną ukazane główne idee, jakie kard. Newman postulował w zakresie edukacji, a następnie będą one poddane krytycznej analizie. Nim jednak zostanie zrealizowany ten cel, warto poczynić pewne fundamentalne wskazówki. Poza pewnymi historycznymi trudnościami, jakimi były na przykład bardzo podstawowy wymiar powszechnej edukacji, będący skutkiem rewolucji przemysłowej, oraz jej nader elitarny charakter skupiony wokół uniwersytetów w Oksfordzie i Cambridge, newmanowskie podejście do edukacji może być niezrozumiałe. W jego wizji wolna edukacja (*liberal education*) dotyczy nade wszystko procesu rozwoju zdolności myślenia w jej połączeniu z tradycyjnymi sztukami wyzwolonymi (*artes liberales*) obecnymi na uniwersytetach od czasów średniowiecza. Dawały one z pewnością możliwość studiowania zarówno matematyki, jak i chociażby literatury.

¹ Angelo Bottone, „Newman and Dublin”, w *John Henry Newman in his Time*, red. Philippe Lefebvre, Colin Mason (Oxford: Family Publications, 2007), 101.

² „Now from first to last, education, in this large sense of the word has been my line” – Frank Turner, oprac., *John Henry Newman: Autobiographical Writings* (London: Sheed and Ward, 1956), 259.

³ „It had become clear to Newman, on his conversion, that his vocation would be the education of Catholics rather than the conversion of Anglicans” – John Cornwell, *Newman's Unquiet Grave: The Reluctant Saint* (London: Continuum Books, 2010), 125.

Drugim znaczącym dopowiedzeniem wstępnym jest pewna okazjonalność dzieł Newmana poświęconych edukacji. Nie wyjaśnia on bowiem „w zamierzony sposób teorii edukacji, jak to rozumiemy poprzez wyczerpujący wykład dotyczący edukacyjnych principów, ale bardziej jako pewien przewodnik w edukacyjnej praktyce”⁴. Wiedząc o tym, nie powinno się traktować omawianego autora jako twórcy szczegółowej i całościowej teorii edukacji katolickiej. Dlatego też istotne jest w pierwszej kolejności zidentyfikowanie kluczowych elementów jego argumentacji, a następnie próba scalenia ich w jedno, by wskazać te punkty, w których stoi on naprzeciw panującej w jego czasach wizji katolickiej edukacji. Pierwszoplanowym miejscem poszukiwania tych elementów będą zatem rozprawy konstytuujące jego *Idea of a University*. Bardziej całościowe ukazanie zagadnienia zmuszałoby do odwołania się także do innych pism i kazań, ale ograniczenie wynikające z ram artykułu zmusza jednak do pozostawienia tych treści na boku.

Z pewnością ważnym elementem w tej diagnozie jest dostrzeżenie, że po konwersji na katolicyzm Newman zwraca szczególną uwagę na sprawy edukacji i formacji katolickich *gentelmanów*. Zmierzył się z tym w praktyczny sposób w zadaniu, jakie zostało mu zlecone w Irlandii. To właśnie tam istniały uniwersytety, na których katolicy mieli zakaz studiowania zarówno z powodu braku pozwolenia ze strony władz kościelnych, jak i prawnego zakazu sądowego dotyczącego nonkonformistów, pragnących studiować na uniwersytetach protestanckich. Newman nie bierze w obronę jedynie edukacji opartej na sprawiedliwości społecznej, z której mogliby korzystać także członkowie wspólnoty katolickiej. Od jego czasów pojawia się pewna zmiana w podejściu do edukacji: „odtąd edukacja jest traktowana jako kwestia sprawiedliwości dystrybtywnej [...]. Następuje także ogromna zmiana w podejściu do wiedzy i jej roli w społeczeństwie [...]. Od tego czasu osoba produktywna, to osoba wyedukowana. Newman odrzuca jednakże takie podejście do wiedzy i produktywności”⁵.

Autor *Idei uniwersytetu* jest jednak w pierwszej kolejności bardziej zatroskany o uniwersytecką edukację mężczyzn, niż o wprowadzanie *stricte* edukacji katolickiej. Te uwagi wstępne ukazujące zmiany pewnych tendencji społecznych, powinny zostać uwzględnione w celu właściwej oceny dzieł kardynała dotyczących edukacji katolickiej.

⁴ James Arthur i Guy Nicholis, *John Henry Newman* (London: Bloomsbury, 2007), 60 [seria: Bloomsbury Library of Educational Thought].

⁵ Jackie Dunne, „Newman now: Re-examining the Concept of Philosophical and Liberal in the Idea of a University”, *British Journal of Educational Studies* 54, nr 4 (2006): 414.

1. NEWMANOWSKA CHARAKTERYSTYKA EDUKACJI

John Henry Newman zbiera w jedno kilka elementów, które ukazują specyficzną naturę uniwersytetu katolickiego, jednocześnie wskazując na wyższość tej jego formy nad innymi uczelniami, które pretendują do miana uniwersytetu. Swoje przekonania wyprowadza jednocześnie z samej definicji *liberal education*. Otwierając swój dyskurs dotyczący *Idei uniwersytetu*, tworzy własną jego definicję. Wskazuje w niej na to, czym u samych fundamentów jest uniwersytet, a mianowicie, że jest on miejscem „nauczania uniwersalnej wiedzy”⁶.

Przedstawiona w wykładach *Idea uniwersytetu* ma za zadanie pomóc słuchaczom w Dublinie w zrozumieniu specyfiki uniwersytetu katolickiego. W swoich rozważaniach Newman pragnie wyjaśnić cechy charakteryzujące uniwersytet katolicki oraz odpowiedzieć na pytanie, dlaczego młodzi Irlandczycy powinni bardziej uczęszczać do takiego właśnie rodzaju szkoły wyższej, a nie do jednego z istniejących już w Irlandii uniwersytetów królewskich⁷. Jak wyjaśnił to Turner: „Newman chciał ukazać racje uzasadniające konieczność powstania nowej instytucji i jej niepowtarzalność. W drugiej kolejności jednak musiał przekonać swoich słuchaczy, że ich synowie nie powinni zostać poddani jedynie procesowi edukacji w uniwersytecie katolickim, ale także powinni skorzystać z jego bogactwa w sposób obfity i profesjonalny”⁸.

Rozpoczynając swoje wykłady od nader praktycznego kontekstu, rozwinął całą gamę argumentów, które ukazują drogę włączania w struktury uniwersytetu studiowania teologii. Newman bardzo baczył na to, aby zawsze podkreślać, że ukazuje swoje argumenty wobec tworzącego się uniwersytetu, a nie jedynie kolejnego seminarium duchownego⁹. Wskazywał, że Katolicki Uniwersytet w Dublinie będzie jak inne uniwersytety, ale będzie zawierał w sobie także studium teologii jako uprawnionej części uniwersalnej akademickiej wiedzy.

⁶ John Henry Newman, *Idea uniwersytetu*, tłum. Przemysław Mroczkowski (Warszawa: PWN, 1990), 79.

⁷ Avery Dulles, *John Henry Newman* (London: Continuum Books, 2009), 136-7.

⁸ Frank Turner, red., *The Idea of a University: John Henry Newman* (New Haven: Yale University Press, 1996), 14.

⁹ Ian Ker, „Newman's idea of a University and its Relevance for the Twenty-first Century”, *Australian E-journal of Theology* 18, nr 1 (2011): 19-32.

W drugim, trzecim i czwartym ze swoich wykładów Newman konstruuje cały szereg argumentów dotyczących ważności teologii w strukturach uniwersytetu i sposobów, poprzez które teologia odgrywa kluczową rolę w uzasadnianiu tezy, że mamy do czynienia z wolną a nie jedynie utylitarystyczną edukacją. Ukazuje swoje argumenty opierając się na analizie samej koncepcji uniwersytetu, deklarując, że: „uniwersytet [...] z tytułu samej swojej nazwy podejmuje się nauczać powszechnej wiedzy: teologia jest z pewnością gałęzią wiedzy: jakże więc jest możliwe podejmować się nauczania wszystkich gałęzi wiedzy, a jednak wyłączyć spośród niego tę gałąź, która mówiąc najskromniej, jest równie ważna i szeroka jak którakolwiek inna z nich?”¹⁰. I kontynuując dodaje: „Jeżeli chodzi o zakres nauczania uniwersyteckiego, to bez wątpienia sama nazwa uniwersytetu pozostaje w niezgodności z jakimikolwiek ograniczeniami. Jakikolwiek było pierwotne uzasadnienie przyjęcia tego terminu, które jest nieznane, ja przypisuję mu jedynie jego szeroko przyjęte i uznane znaczenie, gdyż mówię, że uniwersytet powinien nauczać powszechnej wiedzy”¹¹.

Newman utrzymuje, że uniwersytet katolicki jest jedyną szkołą wyższą, która może zapewnić autentycznie wolną edukację. W swoich pierwszych wykładach podkreśla, że uniwersytet katolicki poprzez właściwe rozpoznanie i uznanie nadaje teologii status istotnej gałęzi wiedzy. Siła uniwersytetu katolickiego polega na tym, że jest w stanie wziąć na serio stale otwarte pytania z zakresu teologii, pytania dotyczące istnienia Boga i możliwości Jego objawienia¹². Newman argumentuje, że jeżeli istnieje Bóg, to ma to daleko idące implikacje dla proponowanej w uniwersytetach edukacji. Teologia powinna być prawowitym przedmiotem badań na każdym uniwersytecie, ponieważ zawiera w sobie zarówno wiedzę wyższą (o Bogu), jak i studium o prawdach fundamentalnych, które dotyczą ludzkiej egzystencji. Co więcej, wszystkie dyscypliny wiedzy powinny zrozumieć swoją relację i fragmentaryczność w stosunku do całości ludzkiej wiedzy. To winno oznaczać na przykład, że nauki przyrodnicze nie odkrywają jedynie neutralnego lub bezosobowego świata, ale raczej odkrywają stworzenie, owoc pracy Stwórcy¹³.

¹⁰ Newman, *Idea uniwersytetu*, 109.

¹¹ Tamże, 110.

¹² Kardynał był nader krytyczny wobec tzw. *Queen's universities*, które zostały w tym czasie otwarte w Irlandii, ze względu na brak w ich strukturze katedr teologii.

¹³ Jane Rupert, „Newman and the Tyranny of Method in Contemporary Education”, w *John Henry Newman. Doctor of the Church*, red. Philippe Lefebvre, Colin Mason (Oxford: Family Publications, 2007), 85.

Kardynał z Birmingham dążył do obrony statusu teologii zarówno jako właściwej dyscypliny akademickiej, jak i jako gałęzi wiedzy naukowej. Argumentował, że wyłączenie teologii z *curriculum* życia uniwersytetu objawia błędną logikę, ponieważ dopiero całość wiedzy tworzy jej uniwersytecką jedność, a teologia jako taka stanowi jej znaczącą część. Nadając szkole wyższej nazwę uniwersytetu, powinny znaleźć się w jej murach wszystkie tradycyjnie akademickie rodzaje wiedzy. Powinno to stanowić swoiste *principium* uniwersyteckiego *curriculum* badawczego i dydaktycznego. Instytucja, która zabraniałaby lub wykluczałaby jakąkolwiek z tradycyjnych gałęzi wiedzy ze swej przestrzeni, nie jest – zdaniem kardynała – już w samych założeniach i z definicji godna nosić miana prawdziwego uniwersytetu.

Co więcej, Newman wspominał, że teologia jako jedna z dyscyplin na uniwersytecie katolickim ma za zadanie dostarczyć konieczną przeciwwagę dla pewnych form współzawodnictwa, które pojawiają się pomiędzy innymi dyscyplinami naukowymi. Istnieje bowiem tendencja, że niektóre spośród tematów badawczych domagają się uznania swej wyższości nad rywalizującymi ze sobą dyscyplinami i podaje przy tym przykład ekonomii. Wskazuje, że na świeckich uniwersytetach przyznaje się ekonomii nieproporcjonalnie wielkie znaczenie, argumentując to jednocześnie nieuzasadnionymi do końca racjami. Wspomina, że inkluzja wszystkich dziedzin wiedzy (w tym teologii) pomaga ochronić się przed hegemonią ekonomii lub każdej innej dyscypliny wiedzy pretendującej do pozycji wiedzy wyższej i ważniejszej w przestrzeni uniwersytetu. W tym znaczeniu właśnie włączenie teologii w mury uniwersytetu ma symboliczne znaczenie¹⁴.

W przestrzeni uniwersytetu znajduje się miejsce dla każdej spośród gałęzi wiedzy naukowej. Tym sposobem uniwersytet jest w stanie ochronić to, co Newman nazywa *philosophical mind*. To właśnie ów *filozoficzny umysł* może rozpoznać miejsca, w których jedna dyscyplina naukowa próbuje przekraczać swoje własne granice i w nieuczciwy sposób przejmować dominację nad innymi dyscyplinami wiedzy. Włączenie teologii w mury uniwersytetu służy właśnie temu ważnemu celowi. Kardynał nie przypisuje teologii roli najważniejszej czy najwyższej wśród dyscyplin naukowych, ani też nie przypisuje jej autorytetu nadzorowania czy korygowania nadużyć w innych dyscyplinach naukowych¹⁵. Tę rolę przypisuje on ukształtowanemu przez wolną edukację *umyśle*

¹⁴ Por. Thomas Ryba, „Newman on Development in Theology and Natural Science”, w *John Henry Newman. Doctor of the Church*, 293-5.

¹⁵ Por. Cornwell, *Newman's Unquiet Grave*, 25.

wi filozoficznemu. Teologia, mając jednak swoje miejsce w przestrzeni uniwersytetu, przyczynia się także do kształtowania owego *philosophical mind*.

W końcowych fragmentach *Idei uniwersytetu* jej autor bierze pod uwagę nie tylko teologię, ale i obecność Kościoła na katolickim uniwersytecie. W ostatnim wykładzie poświęconym *Obowiązkom Kościoła wobec wiedzy* argumentuje na korzyść specjalnej relacji pomiędzy władzami Kościoła i władzami uniwersytetu. Kościół stoi na straży prawdy objawionej, a to daje mu zarazem mandat i odpowiedzialność do ochrony prawdy przekazywanej w teologii zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz uniwersytetu. Newman wyjaśnia, że to nie oznacza, iż Kościół ma zamiar cenzurować zawartość wszystkich przedmiotów, jak chociażby nauk humanistycznych, ale raczej będzie domagał się, aby teologia była studiowana w całej jej rozciągłości i będzie postulował rzetelność badań naukowych bez względu na to, co stanie się ich przedmiotem. Kościół będzie też promował oraz strzegł wiedzy i uniwersyteckiej edukacji. Jako instytucja będzie cieszył się także jurysdykcją nad uniwersytem. Ostatecznie bowiem nie ma żadnej sprzeczności pomiędzy religią i naukami przyrodniczymi. Ta prawda powinna być wspierana w szczególności właśnie na uniwersytetach katolickich. Tak samo studiowanie nauk humanistycznych i społecznych jest wielkim zadaniem uniwersytetu, pamiętając jednak, że są one wytworem człowieka skażonego grzechem pierworodnym. Studiowanie tych nauk wymaga, aby były częścią wolnej edukacji dostępnej na uniwersytetach. Ich celem jest przygotowanie studentów do życia w świecie. Jednakże rzetelność naukowa wymaga także, aby wyniki badań nauk humanistycznych i społecznych porównywać z nauczaniem Kościoła, aby móc zrozumieć niektóre zagadnienia w bardziej zbalansowany sposób.

Poprzez całą *Ideę uniwersytetu* jej autor argumentuje swoje wsparcie dla idei wolnej edukacji przeciwstawiając ją edukacji związanej jedynie z przygotowaniem profesjonalnym (zawodowym lub pastoralnym). W piątym wykładzie wyjaśnia, że wiedza ma swoją własną celowość. Studenci uniwersytetu są wolni w podejmowaniu kierunku studiów według swoich indywidualnych preferencji, a nie według jakichkolwiek z góry narzucanych użyteczności. Zdobywanie wiedzy winno być podejmowane według jego własnego wewnętrznego celu: „Wiedza potrafi być celem dla siebie. Taka jest struktura ludzkiego umysłu, że wszelki rodzaj wiedzy, jeśli jest ona taką naprawdę, stanowi nagrodę dla siebie”¹⁶.

¹⁶ Newman, *Idea uniwersytetu*, 183.

Tylko na uniwersytecie jest zagwarantowana wolna edukacja w przeciwieństwie do innych służebnych jej form. W tym właśnie punkcie Newman staje w jawnej opozycji wobec tych, którzy chcą uczynić „użyteczność” lub „przydatność” punktem wyjścia dla zdobywania wiedzy lub podejmowania dzieła edukacji. Wiedza sama w sobie posiada swoją wartość: „Chyba każdy zrozumie, gdy się powie i ja to powiadam w tym miejscu, że «wolne» wykształcenie wzięte w sobie to po prostu kultywacja intelektu jako takiego i celem jej jest nic mniej i nic więcej jak najwyższy intelektualny rozwój”¹⁷. Być wykształconym to znaczy nade wszystko być w stanie używać swojego rozumu, a nie posiadać jedynie ze wszech miar absorbującej masy informacji. Jak stwierdza Ker: „Newman podkreśla szczególne znaczenie filozofii i widzi w niej środek do osiągnięcia ukształtowanego intelektu, a to właśnie stanowi pierwszoplanowy cel wolnej edukacji”¹⁸.

Według kardynała, „wolne” czy też filozoficzne wykształcenie jest podstawowym celem lub kresem edukacji uniwersyteckiej. Osoba wykształcona na uniwersytecie niesie w sobie spójną wizję świata i spójne pojmowanie rzeczy. Tak właśnie nazywa Newman *wiedzę filozoficzną (philosophical knowlegde)* lub *rozszerzanie umyśłu (enlargement of the mind)*. Istotne wydaje się także to, że argument za „wolnym” wykształceniem nie jest połączony lub nawet wspierany przez żaden z argumentów teologicznych. Newmanowskie optowanie za „wolnym” wykształceniem nie ma żadnych tendencji do jego usprawiedliwiania lub osadzania na gruncie teologii.

Kolejną charakterystyką podejścia Newmana do edukacji i wykształcenia jest podkreślenie ich bardziej intelektualnego niż moralnego wymiaru w rozwoju studentów. Wskazuje, że „obarczanie wiedzy zadaniami na rzecz cnoty lub religii jest równie zdecydowanym błędem jak wiązanie jej z umiejętnościami technicznymi. Utwierdzanie duszy w jej starciu z pokusą czy danie jej pociechy w utrapieniu nie jest jej sprawą”¹⁹. A kilka zdań dalej stwierdza także: „Wiedza jest jedną sprawą, cnota inną”²⁰.

Omawiany autor wyjaśnia, że „wolna” edukacja niekoniecznie musi prowadzić do cnoty, czy do tego, aby osoba była osobą bardziej etyczną w swoim postępowaniu. W końcowym zestawie wykładów opisuje znaczące rozróżnienie pomiędzy tym, co student może osiągnąć na uniwersytecie w zakresie

¹⁷ Tamże, 200.

¹⁸ Ian Ker, „Newman on education. Studies in Catholic higher education”, December 2008, s. 1, dostęp: 15.02.2021, www.CatholicHigherEd.org.

¹⁹ Newman, *Idea uniwersytetu*, 198.

²⁰ Tamże, 199.

rozwoju swojej wiary a zdobytym wykształceniem. Jako instytucja ludzka uniwersytet może dać *gentlemanowi* wiedzę i wykształcenie, ale to jest zupełnie czymś innym w stosunku do tego, aby pomóc człowiekowi w przezwyciężeniu jego „upadłej grzesznej natury”. Newman podkreśla, że osoby o doskonałym praktykowaniu cnót i wartości moralnych mogą zrodzić się jedynie poprzez chrześcijańską formację. Na uniwersytecie student otrzymuje zasób „wolnej” wiedzy, która pomaga mu rozwinąć jego naturalne ludzkie zdolności poprzez stawanie się prawdziwym *gentlemanem*. Na uniwersytecie katolickim student ma jednakże także szansę bycia „napomnianym” i ukształtowanym poprzez obecność w nim teologii, która pozwala przekazać wiele wskazówek nauczania Kościoła odnoszących się do ostatecznego celu ludzkiego życia.

2. NEWMAN I TEORIA EDUKACJI KATOLICKIEJ

Kardynał Newman w *Ideji uniwersytetu* skupia się na trzech głównych tematach, które mają swój pozytywny wkład dla teorii edukacji katolickiej. Pierwszy z nich dotyczy włączenia teologii do uniwersyteckiego toku nauczania. Argumentuje on, że teologia powinna być włączona do cyklu edukacyjnego z powodu jej wkładu w rozumienie świata oraz jej statusu naukowego jako gałęzi wiedzy ludzkiej. Inkluzja teologii w przestrzeń uniwersytecką wyraża także przeświadczenie, że nie ma takiej dziedziny wiedzy ludzkiej, która mogłaby być odgórnie wyłączana z cyklu edukacyjnego. Kardynał może być w tych stwierdzeniach postrzegany jako prekursor argumentów zaproponowanych przez Paula Hirsta (1946-2003), które dotyczą form wiedzy. Dla Hirsta religia, którą rozumie mniej więcej na równi z teologią, jest jedną z ośmiu form wiedzy, które organizują świat. Hirst i Newman zgodziliby się, że religia/teologia nie może być wyłączana z cyklu nauczania. Jednak istotnym rozdzwięciem pomiędzy nimi byłyby sposoby argumentacji tej tezy. Argumentacja kardynała z Birmingham dotycząca obecności wszystkich gałęzi wiedzy w murach uniwersytetu, podkreśla specyficzną rolę nauki w przezwyciężaniu niebezpieczeństwa akademickiego imperializmu. To współgrałoby ze znacznym naciskiem Hirsta w utrzymaniu tezy, że każda spośród ośmiu form wiedzy jest niezbędna i żadna z nich nie stoi w rywalizacji do innej. Argumentacja Newmana dotycząca potrzeby inkluzji teologii jest osadzona na jedności całej wiedzy. Włączenie teologii w przestrzeń wiedzy akademickiej pozwala Newmanowi na rozwinięcie teologicznej ścieżki i jej perspektyw w każdym cyklu edukacyjnym. Różne przedmioty tegoż cyklu, które są studiowane i uznawane w świecie nauki, cieszą się jednością właśnie dzięki

teologii i pozwalają na to, aby wszystko ukierunkować z powrotem na Bóże pochodzenie.

Drugim tematem znaczącym zawartym w *Idei uniwersytetu*, a istotnym z punktu widzenia idei edukacji katolickiej jest podobieństwo pomiędzy uniwersytetem katolickim i innymi typami uniwersytetów. Kiedy Newman pisał „o edukacji uniwersyteckiej (czy to katolickiej czy też niekatolickiej), nie tylko «traktował o ich istocie», ale pisał także o szczególnych uniwersytetach. Pisał o uniwersytecie, który kochał, czyli Oxford, o uniwersytecie, którym był zniesmaczony, czyli London, a także o uniwersytecie, który chciał powołać do istnienia, czyli Dublin”²¹.

Idea uniwersytetu Newmana jest wielkim poparciem dla edukacji katolickiej w murach uniwersytetu, a nie argumentacją wspierającą seminaria duchowne, w których teologia stanowi centralny przedmiot nauczania. Tak jak na właściwym uniwersytecie, tak i na uniwersytecie katolickim głównym celem jest „wolna” edukacja. Jest ona czymś innym od czysto zawodowego szkolenia lub zdobywania wiedzy dla określonych użytecznych celów. W przypadku uniwersytetu zdobywana wiedza ma swoją wewnętrzną wartość i nagrodę w postaci zdobycia kompetencji zawodowych²². Jest ona dokładnie taka sama i w Dublinie, i w Oxfordzie. Jednakże poszerzenie umysłu, które definiuje charakterystykę prawdziwego uniwersytetu, może a nawet powinno różnicować i Dublin, i Oxford. Newman wskazuje, że osoba wykształcona zdobywa nie tylko rozumienie świata, ale i zdolność do rozsądnego myślenia²³. Wyjaśnia, że z powodu „braku przyjętego terminu nazwałem tę doskonałość albo cnotę intelektu mianem filozofii, filozoficznej wiedzy, rozszerzeniem umysłowych horyzontów albo oświeceniem”²⁴.

Kardynał nie rozważa w jasny sposób katolickich wariantów uniwersyteckiej edukacji, ale raczej podkreśla, że każdy prawdziwy uniwersytet powinien być zaangażowany na rzecz wolnej edukacji. Jak wszystkie uniwersytety, także i katolicki, a w szczególności ten, który pragnie powołać do życia w Dublinie, powinien być zaangażowany w proces poszerzania ludzkiego umysłu. Bezsprzeczną zaletą uniwersytetu katolickiego jest to, że jest on włączony we wszystkie gałęzie wiedzy naukowej szczególnie przez obecność

²¹ Gerard Loughlin, „Theology in the University”, w *The Cambridge Companion to John Henry Newman*, red. Ian Ker, Terrence Merrigan (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 223.

²² Arthur i Nicholis, *John Henry Newman*, 150-2.

²³ Tamże, 129-36.

²⁴ Newman, *Idea uniwersytetu*, 202.

w nim nauk teologicznych. Uniwersytet taki może zagwarantować, że ani względy ekonomiczne, ani też inne cele utylitarne nie zdominują prowadzonych w nim ścieżek badawczo-edukacyjnych²⁵.

Trzecim istotnym dla wizji edukacji katolickiej tematem zawartym w *Ideji uniwersytetu* jest sposób, w jaki kard. Newman redukuje znaczenie religijnych i moralnych aspektów edukacji. Pierwszoplanowym zadaniem edukacji jest bowiem wzmocnienie zdolności myślenia i *poszerzanie ludzkiego umysłu*. To właśnie te elementy stanowią dyspozycje, które definiują charakterystykę bycia *gentlemanem*, a jednym z istotnych zadań katolickiego uniwersytetu jest ich formacja. Kardynał opisywał bycie *gentlemanem* w bardzo pozytywnym świetle: „Być dżentelmenem to rzecz dobra, dobrze jest mieć wyrobioną inteligencję, delikatny smak, umysł jasny, zrównoważony i nie poruszony namiętnościami, szlachetną i dworną postawę i obejście w życiowych zadaniach i spotkaniach – oto cechy «wrodzone» szerokiej wiedzy; one należą do celów uniwersytetu”²⁶.

Główną impresją, która powinna się pojawić przy głębszym przyjrzeniu się myśli Newmana dotyczącej edukacji katolickiej, jest fakt, że nie zawiera ona w sobie ani moralnych, ani katechetycznych aspektów. Edukacja uniwersytecka nie zawiera bowiem w sobie katechezy czy formacji studentów jako katolików lub chrześcijan. Kardynał całym sercem optował za myślą, że „wolna” edukacja nie czyni z ludzi ani katolików, ani nawet chrześcijan, ale czyni ich *gentlemanami*. Nikt bowiem nie staje się katolikiem czy chrześcijaninem na drodze formalnej edukacji, którą otrzymuje na uniwersytecie. Twórca *Trinity College* w Dublinie jest wyraźnie zaniepokojony teorią – lub używając jego własnej terminologii „idea” – dotyczącą zawartości programu edukacyjnego, ograniczając ją jedynie do wymiaru moralnego czy katechetycznego. Nie oznacza to jednak, że Newman nie przypisuje w tym względzie znaczenia miejscu, w którym dokonuje się edukacja, a jest nim swoisty *genius loci*, czyli uniwersytet katolicki. Kardynał bardzo mocno wspiera wszelkie formy duszpasterskiej troski skupiającej się nie tylko na studentach, ale i wykładowcach. Elementy katechetyczne i moralne były na pierwszym miejscu przedmiotem jego działań duszpasterskich, czyli czegoś w rodzaju edukacji nieformalnej czy też chrześcijańskiej formacji.

²⁵ Arthur i Nicholis, *John Henry Newman*, 151.

²⁶ Newman, *Idea uniwersytetu*, 199.

M. Rupert w swojej dysertacji doktorskiej wskazywał na szczególną troskę, jaką Newman poświęcał planom budowy campusu uniwersyteckiego w Dublinie, w którym od samego początku postulował budowę kościoła uniwersyteckiego i zaplecza duszpasterskiego, w którym to studenci i wykładowcy mogliby zdobywać swoją formację religijną. A zatem w integralnie rozumianej formacji akademickiej znajduje się miejsce na katechezę i formację moralną, która powinna być ważną częścią katolickiego uniwersytetu. Jednakże z całą pewnością te zagadnienia nie mieszczą się w zakresie akademickiej edukacji formalnej.

3. OCENA NEWMANOWSKIEJ TEORII EDUKACJI KATOLICKIEJ

Teoria edukacji katolickiej wypływająca z prowadzonego przez autora *Idei uniwersytetu* dyskursu ma wiele cech pozytywnych. Niestety, mogą one być trudne w odczytaniu z powodu krytyki, której poddawano wizję uniwersytetu i „wolnej” edukacji zaproponowanej przez Newmana. Najbardziej znaczące elementy newmanowskiej argumentacji, wspierającej „wolną” edukację, nie mają charakteru teologicznego. Zasadniczym punktem myśli kardynała są argumenty za włączeniem teologii do cyklu edukacyjnego i badawczego w przestrzeni uniwersytetu. W żaden sposób nie jest on zwolennikiem „wolnej” edukacji na gruncie teologicznym.

Argumentacja Newmana nie daje religijnych czy też inaczej: teologicznych uzasadnień dla „wolnej” edukacji. Uniwersytet katolicki, tak jak każdy inny uniwersytet, jest miejscem, gdzie powinien być zapewniony dostęp do „wolnej” edukacji. Przedstawiając ten postulat kardynał nie ukazuje jednak sposobów wzmocnienia „wolnej” edukacji przez teologię, dlatego może być poddany krytyce za próbę połączenia „wolnej” edukacji i uniwersytetu katolickiego bez dostarczenia pewnej argumentacji wspierającej tezę, że sama katolickość uniwersytetu opiera się na „wolnej” edukacji i tę edukację usprawiedliwia. W swoich wykładach omawiany autor nie daje szczegółowych uzasadnień tezy, dlaczego edukacja proponowana przez uniwersytet katolicki spełnia kryteria „wolnej” edukacji. Zaproponowana przez organizatora i pierwszego rektora katolickiego uniwersytetu w Dublinie wizja uczelni różniła się znacząco od tej, którą wypracowali zapraszający go do Irlandii biskupi. Ich wizja była próbą stworzenia czegoś w rodzaju *superseminarium* duchownego, w którym wykładano by nade wszystko teologię. Inne przedmioty stanowiłyby jedynie element dodatkowy. Ta wizja była jednak nie do pogodzenia z tym, co propo-

nował Newman²⁷. Modelował on swoją propozycję uniwersytetu katolickiego nie na bazie seminarium, ale na tym, czego sam doświadczył i co uznał za wartościowe oraz dobrze wypracowane na niekatolickich uniwersytetach, takich jak np. Oxford.

Co więcej, jedną z istotnych cech argumentacji autora *Idei uniwersytetu za liberal education* jest ukazywanie jej głównego zadania, którym jest poszerzenie umysłu i zdolności myślenia. „Wolna” edukacja nie przygotowuje w pierwszej kolejności do uprawiania specyficznego zawodu, ale winna rozwijać samą zdolność myślenia. Dla Newmana ta właśnie cecha jest definiującą charakterystyką każdego *gentlemana*. Przeprowadzona w pomyślny sposób „wolna” edukacja wyrażająca się w formacji *gentlemana* różni się jednak od formacji osoby jako chrześcijanina. To właśnie w tym miejscu nauczanie kardynała wskazuje na pewien rodzący się dysonans pomiędzy uniwersytetem katolickim, „wolną” edukacją a chrześcijańską formacją katechetyczną. Zdaniem Cornwella, pojawia się tutaj pewien szokujący argumentacyjny paradoks, gdyż słuchający wykładów Newmana oraz irlandzcy biskupi chcieli utworzenia uniwersytetu założonego na fundamencie *stricte* religijnym. Kardynał zaproponował jednak wizję dwóch edukatorów, którymi są Kościół i uniwersytet. Są to dwa różne podmioty, które choć odrębne, to jednak zdolne do edukacyjnej współpracy²⁸.

Zdaniem Newmana, uniwersytet będzie gotowy do wolnej edukacji wtedy, gdy będzie bardziej wspierał poszerzanie umysłu swoich studentów, niż jedynie skupiał się na ich formacji chrześcijańskiej. Ten typ rozumowania wyraża pewną ambiwalencję w myśli kardynała dotyczącej relacji pomiędzy „wolną” edukacją a teologią, która może prowadzić do dwóch pozornie sprzecznych twierdzeń. Warto pamiętać, że celem niektórych dyskursów *Idei uniwersytetu* jest usprawiedliwienie włączenia teologii do cyklu nauczania uniwersyteckiego, podczas gdy inne zajmują się z kolei charakterystycznymi cechami „wolnej” edukacji. Jeśli można by wypracować istnienie pewnego ukrytego połączenia pomiędzy tymi dwoma zagadnieniami, to niestety bywa ono osłabione przez jakość niektórych sposobów argumentacji Newmana dotyczących konieczności włączenia teologii do życia uniwersytetu. Argumenty co do miejsca teologii w życiu uniwersytetu skupiają w sobie dwa istotne elementy. Pierwszy z nich dotyczy uprawnionego miejsca teologii w uniwersytecie,

²⁷ Z tej też racji nie pełnił funkcji rektora nazbyt długo, por. Ker, „Newman’s Idea of a University”.

²⁸ Cornwell, *Newman’s Unquiet Grave*, 131.

a drugi specjalnej roli, jaką odgrywa ona w życiu uniwersyteckim. Newman stoi na stanowisku, że nauka o Bogu jest istotną czy wręcz definiującą cechą samej koncepcji uniwersytetu. Bez obecności teologii w murach uniwersytetu następuje poważne zaburzenie dotyczące integralności tego, co winno zawierać się w przestrzeni wiedzy uniwersalnej. Jedność i spójność wiedzy zostaje zapewniona tylko wtedy, gdy wszystkie gałęzie tej wiedzy są obecne w murach uniwersytetu²⁹.

Newman, prezentując ten punkt widzenia, ujmuje go wręcz w charakterze sylogizmu, wychodząc od samej definicji uniwersytetu jako miejsca, gdzie przekazuje się wiedzę uniwersalną. Jednakże w opinii wielu komentatorów sama logiczna formuła tej argumentacji może być już zakwestionowana, gdyż bierze on jako pewnik twierdzenie, że teologia jest jedną z dziedzin wiedzy. Kardynał, biorąc pod uwagę swoje osobiste doświadczenie studiowania i nauczania na Oxford University, gdzie zdobywał wiedzę z zakresu *divinity* lub *theology*, swoje założenie dotyczące statusu teologii jako nauki opiera jednak z znaczący sposób na wierze. Jak zauważa Loughlin: „Newman nie uczynił wiele dla obrony swojego przekonania o tym, że teologia jest dyscypliną naukową. Myślał, że jest wystarczającym argumentem, aby zauważyć, że niewierzący opierają się zaledwie na założeniu, że filozofia nie jest jeszcze w stanie pokazać prawdy religijnej a *onus probandi* dotyczy jedynie tych, którzy myślą przeciwnie”³⁰.

Newman w prosty sposób odrzuca argumenty tych, którzy zaprzeczają istnieniu prawdy teologicznej i naukowemu statusowi dyskursu teologicznego. Twórca *Trinity College* może być niestety posądzany o aprioryczne przyjmowanie założeń, dotyczących naukowego charakteru wiedzy teologicznej i jej sposobu „zdobywania i wypracowywania” w identyczny sposób jak w innych dyscyplinach lub dziedzinach wiedzy. Newman posługuje się taką koncepcją wiedzy naukowej, która może nie być rozpoznawalna dla każdego, gdyż twierdzi, że poprzez sam fakt istnienia przedmiotu teologii jest ona gałęzią uniwersalnej wiedzy.

Choć istnieje akademicka dyscyplina zwana teologią, to wcale nie jest to tożsame z twierdzeniem, że jej przedmiot jest doświadczeniem uniwersalnym. Kardynał nie docenił „poniekąd kontrowersyjnej” natury wielu teologicznych twierdzeń, włączając w to samą odpowiedź na pytanie o istnienie Boga. Jedną

²⁹ Sean Whittle, *A theory of Catholic Education* (London: Bloomsbury, 2015), 56-7.

³⁰ Gerard Loughlin, „Theology in the University”, w *The Cambridge Companion to John Henry Newman*, 229.

z dróg obrony myśli Newmana i sposobu jego argumentacji jest z pewnością wnikliwa hermeneutyka wykładów zawartych w *Idei uniwersytetu*, wiążąca ich treść z bezpośrednimi ich adresatami i słuchaczami. Kardynał nie ukazuje kwestii istnienia Boga w trybie warunkowym, gdyż przemawia do ludzi, dla których istnienie Boga jest brane jako pewnik, ponadto przemawia do nich w imieniu katolickich biskupów Irlandii. W tym kontekście pytanie o istnienie Boga mogło być pytaniem niekoniecznym, gdyż można domniemywać, że nikt ze słuchaczy wykładów nie kwestionował istnienia Boga³¹.

Newman – podobnie jak jego słuchacze – akceptował istnienie Boga. Krytyka jego pism skupia się jednak na braku wyraźnej dystynkcji pomiędzy trybem warunkowym wyrażonym słowem „if” – „jeżeli Bóg istnieje” a trybem oznajmującym, wyrażającym prawdę, że „Bóg naprawdę istnieje”. Jeśli Bóg rzeczywiście istnieje, to wpływa to w znaczący sposób także na inne dyscypliny naukowe obecne w uniwersytecie, gdyż albo studiujemy wiedzę o świecie stworzonym przez Boga, albo studiujemy wiedzę, która nie jest wyrazem stwórczej mocy Boga.

Oczywiście, jeśli pierwotne założenie okazuje swoją słabość, to z pewnością czyni trudniejszym przyjęcie całości dedukcji i wyprowadzonych z *Idei uniwersytetu* wniosków. Jednym ze sposobów wsparcia wstępnych założeń autora jest odwołanie się do teologii naturalnej, do której miało znaczące zaufanie wielu dziewiętnastowiecznych katolickich teologów. Dogmatyczne nauczanie zawarte w konstytucji *Dei Filius* Soboru Watykańskiego I (1869-1870) przypisywało teologii możliwość naturalnego sposobu udowodnienia wierzeń dotyczących istnienia Boga. Newman – jako katolik dyskutujący o wizji uniwersytetu katolickiego z innymi katolikami – może mieć pełne zaufanie do twierdzeń teologii naturalnej. Pozwala mu to także na utrzymanie pierwotnego założenia jako prawdziwego i niestwarzającego istotnych problemów.

Jednym z bardziej intrygujących fragmentów *Idei uniwersytetu* jest sposób, w który jej autor unika okazywania jakiegokolwiek relacji pomiędzy jego osobistymi i religijnymi założeniami dotyczącymi istnienia Boga a tym, czego należałoby oczekiwać od religijnych przekonań studentów. Newman nie odpowiada na pytanie, dlaczego człowiek wierzący powinien podążać za katolickim cyklem edukacji. Unika eksploracji zagadnienia relacji pomiędzy teologią a teorią edukacji. Nie dostarcza też rzeczywistej próby teologicznego wyjaśnienia kwestii, dlaczego katolicki uniwersytet powinien być zaangażowany w zapewnienie „wolnej” edukacji. Zresztą, jedna z najbardziej podstawowych

³¹ Whittle, *A Theory of Catholic Education*, 58.

krytyk, jaka pojawiła się względem omawianego autora, dotyczyła jego definicji uniwersytetu jako miejsca, w którym „naucza się uniwersalnej wiedzy”. Z pewnością nie ma pewnego teologicznego usprawiedliwienia dla tak sformułowanej definicji. W przeciwieństwie zaś do zaproponowanej przez Newmana definicji, jest wiele innych i alternatywnych jej wersji, które mogłyby dostarczyć ich teologicznego usprawiedliwienia. I tak na przykład wielu kładzie nacisk na ukazanie uniwersytetów jako centrów badań naukowych, niż jedynie miejsc przekazywania wiedzy i nauczania. Inni z kolei – jak chociażby A. MacIntyre³² – opisują je jako miejsca akademickiej dysputy, w których niestety nieczęsto trafia się na powszechną zgodę.

WNIOSKI

Niniejszy artykuł poświęcony został zagadnieniu wkładu Johna Henry'ego Newmana w teorię edukacji katolickiej. W swoim sposobie argumentacji na rzecz idei uniwersytetu katolickiego skupił się na jej pewnych cechach charakterystycznych, które pomagają rozjaśnić właściwe jej rozumienie. Być może najważniejszymi spośród stwierdzeń kardynała dotyczących edukacji są te, które odnoszą się do edukacji w znaczeniu formalnym oraz zagadnienia formacji chrześcijańskiej. Te rozróżnienia pomagają przezwyciężyć pewną ogólnikowość, ale i ambiwalencję koncepcji edukacji katolickiej. Zaproponowana przez Newmana wizja może zostać wzięta pod uwagę zarówno w edukacji konkretnej osoby, jak i w podejściu czysto teoretycznym czy przy próbie całościowego ujęcia katolickiego podejścia do edukacji.

Newman przyjmuje, że zadaniem „wolnej” edukacji nie jest uczynienie kogoś chrześcijaninem, ale uczynienie z niego *gentlemana*. W tym rozróżnieniu pomiędzy formacją w wierze i edukacją wyjaśnia kwestię, w jaki sposób powinna być kształtowana wzajemna relacja pomiędzy formacją w wierze a edukacją formalną. W prezentowaniu swoich argumentów na korzyść uniwersytetu katolickiego sugeruje, że koncepcja edukacji katolickiej może być w sposób spójny odłączona od tego, co rozumiemy jako katechetyczną formację w wierze.

Pozytywnym elementem argumentacji kardynała z Birmingham za edukacją katolicką jest rola, jaką przypisuje on filozofii (rozumianej jako *poszerzanie*

³² Por. Alasdair MacIntyre, *God, Philosophy, Universities: a History of the Catholic Philosophical Tradition* (London: Continuum Books, 2009), passim.

ludzkiego umysłu) w procesie edukacji. Z wielką emfazą podkreśla, że nadrzędnym celem „wolnej” edukacji jest rozwój zdolności myślenia. W osiągnięciu tych pozytywnych cech wysiłku edukacyjnego jest względnie łatwo zasugerować pewien oddźwięk głoszonych przez Newmana tez u Hirsta. W niektórych elementach kardynał proponuje niejako zarodkową wersję argumentacji, rozwiniętej następnie przez słynnego pedagoga i wielkiego propagatora „wolnej” edukacji. Oczywiście te pozytywne rysy wkładu autora *Idei uniwersytetu* powinny zostać ukazane w zestawieniu ze słabościami i kwestiami, które pojawiły się jako dowody niespójności jego argumentacji. Istnieją bowiem w nauczaniu kardynała pewne szczegółowe kwestie dotyczące założeń odnośnie do rozumienia wiedzy jako całości i jej oczywistych platońskich podtekstów. Co więcej, istnieje jeszcze wiele znaczących, choć słabo rozwiniętych w literaturze aspektów argumentacji omawianego autora. Najbardziej podstawowym spośród tych zagadnień jest relacja pomiędzy „wolną” edukacją a teologią. W tym miejscu kieruje jednak Newman uwagę w stronę innej bardziej fundamentalnej sprawy, jaką jest w ogóle kwestia właściwej relacji pomiędzy teologią a edukacją wewnątrz solidnie zbudowanej teorii edukacji katolickiej.

BIBLIOGRAFIA

- Arthur, James i Guy Nicholis. *John Henry Newman*. London: Bloomsbury, 2007 [seria: Bloomsbury Library of Educational Thought].
- Arthur, James i Guy Nicholis. *John Henry Newman*. London: Continuum Books, 2007.
- Bottone, Angelo. „Newman and Dublin”. W *John Henry Newman in his Time*, red. Philippe Lefebvre, Colin Mason. Oxford: Family Publications, 2007.
- Cornwell, John. *Newman's Unquiet Grave: The Reluctant Saint*. London: Continuum Books, 2010.
- Dulles, Avery. *John Henry Newman*. London: Continuum Books, 2009.
- Dunne, Jackie. „Newman now: Re-examining the Concept of Philosophical and Liberal in the Idea of a University”. *British Journal of Educational Studies* 54, nr 4 (2006): 412-28.
- Ker, Ian. „Newman on education. Studies in Catholic higher education”. December 2008. Dostęp: 15.02.2021. www.CatholicHigherEd.org.
- Ker, Ian. „Newman's idea of a University and its Relevance for the Twenty-first Century”. *Australian E-journal of Theology* 18, nr 1 (2011): 19-32.
- Loughlin, Gerard. „Theology in the University”. W *The Cambridge Companion to John Henry Newman*, red. Ian Ker, Terrence Merrigan, 221-40. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- MacIntyre, Alasdair. *God, Philosophy, Universities: a History of the Catholic Philosophical Tradition*. London: Continuum Books, 2009.

- Newman, John Henry. *Idea uniwersytetu*. Tłumaczenie Przemysław Mroczkowski. Warszawa: PWN, 1990.
- Rupert, Jane. „Newman and the Tyranny of Method in Contemporary Education”. W *John Henry Newman. Doctor of the Church*, red. Philippe Lefebvre, Colin Mason, 84-98. Oxford: Family Publications, 2007.
- Ryba, Thomas. „Newman on Development in Theology and Natural Science”. W *John Henry Newman. Doctor of the Church*, red. Philippe Lefebvre, Colin Mason, 293-312. Oxford: Family Publications, 2007.
- Turner, Frank, oprac. *John Henry Newman: Autobiographical Writings*. London: Sheed and Ward, 1956.
- Turner, Frank, red. *The Idea of a University: John Henry Newman*. New Haven: Yale University Press, 1996.
- Whittle Sean. *A theory of Catholic Education*. London: Bloomsbury, 2015.

JOHNA HENRY'EGO NEWMANA TEORIA EDUKACJI KATOLICKIEJ

S t r e s z c z e n i e

W niniejszym artykule zostaną wyjaśnione kwestie związane z pewną ambiwalencją dotyczącą sposobu argumentacji przez Newmana potrzeby „wolnej” edukacji (*liberal education*), a także w jaki sposób różnicuje się ona na gruncie teologicznym w stosunku do całości edukacji katolickiej. Przedstawione zagadnienia są argumentem za tym, że rozprawy Newmana stanowią bardzo pomocne źródło dla opisu jednego z centralnych problemów wewnątrz teorii wychowania katolickiego, a mianowicie należytej relacji pomiędzy teorią edukacji a samą teologią (katolicką).

Słowa kluczowe: John Henry Newman; uniwersytet katolicki; „wolna” edukacja; teologia; umysł filozoficzny.